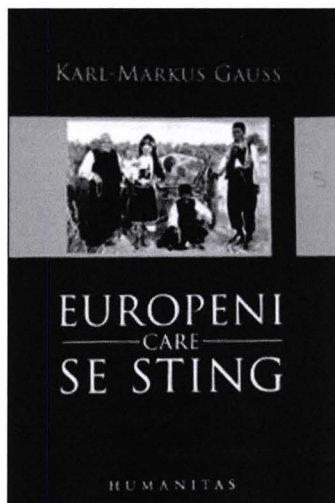

Karl Markus Gauss, *Europeni care se sting. Note de călătorie despre sefarzii din Sarajevo, germanii din Gottschee, arbăreși, sorbi și aromâni*, Humanitas, București, 2006, 96 p.

„A fi est-european reprezintă, fără îndoială, o condamnare prealabilă, iar faptul de a te fi născut în acea parte greșită a Europei, un delict care nu poate fi trecut atât de ușor cu vederea”.

Citatul de mai sus îi aparține lui Karl Markus Gauss și reprezintă, după cum ușor se poate deduce, motivația pentru care autorul a ales să scoată la lumină, secvențe fascinante de istorie a minorităților europene. Demersul său nu este singular. Un reper similar în asemenea reportaje de călătorie¹ îl constituie mărturiile jurnalistice - dublate de precizia istoricului și de rafinamentul analitic al unui antropologului -, aparținând lui Robert D. Kaplan.

În primul capitol al cărții lui Gauss, *Evreii sefarzi din Sarajevo*, cimitirul din capitala Bosniei - Herțegovina devine un spațiu de investigație, un loc al recursului la memorie, un mod de resuscitare a adevărului despre comunitate. Din nefericire, adevărul este unul trist, el vorbește despre dificultățile adaptării evreilor veniți din Spania, la asperitățile spațiului bosniac și despre procesul de asimilare, survenit de a lungul anilor, fapt vizibil, doar la o simplă lectură, a numelor încrustate pe monumentele funerare.

Asemenea unui antropolog specialist în istoria morții, Markus Gauss știe să descifreze mesajele culturale, cu tot cu nostalgia pietrelor tombale, din comunitățile sefarde traversate de acesta. În acest context, istoria este făcută să vorbească, în subsidiar, aducând mărturii substanțiale, despre pulsul vital, demult apus, al comunității în dezbateră.

Al doilea studiu, *În Gottschee*, întâlnim mărturia obiectivă a unui străin despre tumultul istoriei, ce a afectat direct, cândva comunitatea solidă de germani de pe teritoriul Sloveniei. Evenimentele istorice majore ale acestei zone locuite de germani și-au lăsat amprenta. Național socialismul și-a făcut simțită prezența, sentimentele progermane ale locuitorilor, fiind exploatate politic și propagandistic, evident, fără consecințe pozitive pentru acest grup etnic, în perioada premergătoare celui de al doilea război mondial.

Una din realitățile istorice care i-a caracterizat pe germanii din Gottschee, începând cu jumătatea secolului al XIX-lea făcea referire la emigrările masive în America², de acolo de unde, astăzi strănepoții celor plecați, vin să cunoască, *in situ*, locurile de unde au plecat strămoșii lor. Destinul acelor plecați este mult similar cu

¹ Robert Kaplan, *Iarna la Mediterană*, Polirom, Iași, 2004. Idem, *Fantomile Balcanilor, (reeditar)*, București, 2007. Kaplan, călătorind prin țările balcanice încearcă să înțeleagă, acea minunată „rețetă a dragostei și urii”, a frumosului și abjecției. România se bucură, în carte, de un larg spațiu de investigație, considerațiile asupra ei fiind uneori șocante - niciodată însă lipsite de realism.

²Primii coloniști s-au așezat în Wisconsin și Montana, acolo unde au activat în exploatațile forestiere.

destinul românilor transilvăneni, care, la jumătatea aceluiași secol XIX, lăsau departe provincia și traversau Atlanticul, în căutarea unor orizonturi favorabile.

Astăzi *gotscheenii* se sting încet, iar istoria lor este singurul martor memorial al dramelor care nu i-au ocolit.

Un alt text incitant, *La arbăreșii¹ din Calabria*, vorbește despre mobilitatea populațiilor albaneze, la începutul secolului al XV-lea, atunci când albanezii, după ample confruntări cu trupele otomane, și-au regăsit liniștea în urma așezării, în sudul Italiei, în Apulia Calabria, Basilica și Sicilia, acolo unde, în sute de ani identitatea lor s-a afirmat, în strânsă legătura cu viața politică, a teritoriilor italiene. Istoria Italiei a creat puternice rezonanțe între arbăreșii de origine albaneză. Mișcarea unionistă italiană a făcut apel la vitejia acestora, așa după cum eroul național italian Garibaldi i-a remarcat în luptă. Curgerea sutelor de ani, depărtarea de pământul natal a afectat major componenta identitară a arbăreșilor. Elita acestora aproape că s-a stins. Limba albaneză o mai vorbesc astăzi doar bătrânii, în timp ce tinerii au abandonat înainte de al începe, războiul cu presiunile continue ale unei societăți globalizate și tehnologizate.

Destinul deloc generos al generațiilor de arbăreși ce se vor succeda se pot cuprinde în cuvintele triste dar vizionare ale unui intelectual albanez: „arbăreșii se vor stinge în următoarea generație”.

Markus Gauss continuă, motivat și pasionant, călătoria prin ținuturile debordând de istorie ale populațiilor aparent pierdute, însă depozitele unor configurații identitare, de esență tare.

Călătoria sorbă prin Germania aduce în centrul atenției problema incitantă a populației sorbe, la origine slavă, ce coexistă în ținutul dintre **Magdenburg** și **Regensburg**, teritoriu ce delimita odinioară, vechiul *limes sorbicus*. Populație dărză de pădureni, sorbii au rezistat aici, mai bine de un mileniu, peste toate provocările istoriei, adesea necruțătoare. Identitate lor s-a afirmat printr-un dat nefiresc, generat de reacția de rezistență, la presiunile masive, la care a fost expus un grup etnic.

Astăzi limba lor abia se mai aude rostită, tinerii refuză asimilarea acesteia, mai ales că, statul german nu a încurajat niciodată afirmarea acestei minorități, prin a-i pune la dispoziție stimulente educaționale. Crâmpoie identitare sunt resuscitate, periodic prin recitaluri de poezie poți precum Hanzo Nepila sau din contemporanul Kito Lorencz și deopotrivă, prin pelerinajul de Paști (vechi de peste 500 de ani) sau prin vizite la muzeele din Bautzen sau Kamenz. Rezultatele sunt însă, greu de evaluat astfel că nimeni nu poate oferi garanția supraviețuirii.

Efortul popoarelor care luptă pentru supraviețuire și deopotrivă pentru recunoaștere, în spiritul reclamat de dimensiunea morală a istoriei exercită un miraj asupra cititorului curios dar puțin cunoscător. Periplusul lui Gauss nu s-ar fi încheiat în mod onest, dacă nu făcea vorbire despre aromânii Balcanilor. Curiozitatea științifică dar și antropologică l-au determinat pe Markuss Gauss să-i viziteze și să le consacre un argumentat reportaj. Căci despre aromâni este vorba în ultima secvență a cărții, *Printre aromânii din Macedonia*. Remarcabili militari, abili negustori, și buni cunoscători ai naturii, ai topografiei Balcanilor, prin incursiunile lor de păstorit, vlahii balcanici, au traversat, nu fără sacrificii, furtunile istoriei. Dacă în 1905, sultanul Abdul Hamid le recunoștea statul de minoritate autonomă, cu drept de

¹ Denumirea de *arbăreși* este păstrată tocmai pentru a indica, locul de proveniență, al primilor coloniști albanezi.

autoadministrare, în special culturală, după primul război mondial Grecia și Bulgaria le-au refuzat brutal toate drepturile, recunoscute cândva de otomani. Drama proprie s-a augmentat.

Tradițiile lor sunt puternice, la fel cu produsele culturale proprii care s-au impus în conștiința europeană. Astăzi, din nefericire, aromânii se diminuează progresiv. Cu obstinația justificată de fulminanta lor istorie, aromânii luptă pentru identitate lor, prin intermediul Ligii Aromânilor și al Uniunii Asociațiilor Culturale Vlahe. Mijloacele lor de afirmare sunt cunoscute și ambițios sistematice: editări de cărți în limbă proprie, festivaluri, întâlniri culturale, dar și demersuri politice. Un element definitoriu pentru lupta lor este *Memorandumul pentru soluționarea problemei aromâne ca premisă pentru dobândirea unei păci durabile*, trimis cancelariilor europene, în căutarea unor soluții, într-o Europă Unită. Ultimele rânduri ale documentului invocă rezumă parcă, suferința istorică și năzuințele unei populații scindate: „soarta noastră este în mâinile dumneavoastră, ale dumneavoastră și ale Europei Unite, de aceea vă rugăm să ne ajutați pe noi, aromânii ca să nu aderăm și noi la toate acele popoare care au devenit până astăzi problema arheologiei”.

Aceste populații care în mod bizar, deși nu mai număra decât vreo două-trei sute de suflete, nu se lasă asimilate, sunt astfel niște relicve vii și vorbesc mai mult despre istoria lor decât o grămadă de vestigii arheologice. Ca dintr-un insectar, autorul le culege cu un soi de evlavie laică și le privește atent, mirându-se tot timpul de capacitatea lor de a fi dăinuit.

Poate că autorul, într-o ediție viitoare a cărții va analiza și destinul altor minorități a căror identitate s-a atenuat până aproape de extincție, din cauza unei complexități de factori politico-istorici. Invocăm aici două situații, cu o putere de exemplaritate evidentă: cazul meglenoromânilor (din nordul Greciei, supuși unui proces de deznaționalizare de către greci și apoi de statul macedonean) și istroromânii din munții Istriei, pe teritoriul actual al Croației (supuși deznaționalizării, succesiv de autoritățile iugoslave și de cele croate, în secolul al XX-lea).

Europeni care se sting poate fi, în bună măsură o poveste fascinantă despre trasee istorice apuse dar și o tragică mărturie despre eforturi disperate de supraviețuire. Cel două componente se întâlnesc, fericit în paginile tomului, datorită interesului științific, acribiei și inteligenței unui excelent călător străin, dublat de atentul observator al detaliului antropologic și cultural.

Lucian Nicolae ROBU